

KOZMA JÓZSEF EMLÉKEI AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBÓL (II.)

Ökrész Károly és Csorba Béla jegyzeteivel

Az újjászervezett trénoszlop 1915 január elején érkezett meg Galiciába, amely Bukovinával együtt a keleti front legdélebbi szakaszát képezte. 1914 augusztusában az osztrák–magyar haderők átmenetileg sikereket értek el a front egész szélességében, de az oroszok a szeptemberi ellentámadás során visszavonulásra kényszerítették őket, sőt, benyomultak Magyarországra. Elkéseredett harcok után sikerült őket kiszorítani, és 1915 januárjában már a Kárpátokban folytak a harcok.

Kozma trénosztagát Galícia délkeleti és Bukovina északi frontszakaszára irányították. Feladatuk az volt, hogy a harcok színhelyére szállítsák az utánpótlást, közben gyakran voltak kitéve az ellenség tüzeinek. Májusban az osztrák–magyar erők általános ellentámadást indítottak az egész frontszakaszon, s ez sikerrel járt: Galícia felszabadult. Az év második felére megmerevedtek a frontok, kisebb-nagyobb csetepatéktól eltekintve nyugodtabb időszak következett.

1916 újjévéré az 1897-ben születettek sorozásra mentek. Kozma részére – aki ekkorra már közről megismerhette a háborút – elérkezett az egykor oly várt pillanat: hivatalosan a magyar királyi honvédség 6. gyalogezredének katonája lett. Májusban elérkezett a berukkolás ideje is. Húsz hónap után végre hazajöhetett szabadságra. Az itthoni kiképzést követően 1916 augusztusában tért vissza a bukovinai harctérre. Időközben, még itthon tartózkodása idején, június 16-án az osztrák–magyar–német front délnyugati szakaszán megindul az első világháború legnagyobb orosz hadművelete, az úgynevezett Kerenszkij-offenzíva. Az oroszok a román határtól északra 400 km hosszan áttörték az arcvonalat, és 60–120 km-t nyomultak előre. Kozma egysége Bukovina délkeleti részében védekezik. „Ez itt Magyarország határa, ha ezt feladjuk, a muszka betör Magyarországra” – írja visszaemlékezéseiben.

Szemelvényünk attól a pillanattól követi hősünk sorsát, ahogyan megérkezik Bukovina határára.

Tizenegy óra felé érkeztünk meg Papfalvára [Popești, volt Bihar vármegye], ahol a 40. honvéd hadosztály parancsnoksága volt. Itt megpihentünk, jó ebédet kaptunk, kenyeret, dohányt és szalonnát. Itt már sok orosz fogoly volt összegyűjtve, akit aznap fogtak el, és még folyton hozták őket nagy csoportokban. De már az ágyúzás nagyon idehallatszott.

Kétórai pihenés után folytattuk utunkat. Az út szélén már egymást érték a felállított nehézágyúk. Több már működésben is volt, beavatkozva a napok óta dúló harcba.

Rotundára érve elértük a keskenyvágányú vasúti vonalat, amely Kirlibabáról jövet Rotundán a Priszlop-hegycsúcson keresztül Borsára [Borşa, volt Máramaros vármegye] érve csatlakozott a rendes nyomtávú vasúthoz. Rotundát elhagyva az út jobb oldalán pihenőt tartottunk egy nagy barakk-tábornál, ahol a 6. honv.[éd] gyal.[og] ezr.[ed] 2. géppuskás század[a] volt pihenőn. Itt találkoztam Varga János őrmesterrel és Pásztor Pista géppuskással, akik temeriniek voltak. Varga őrmester mondta, hogy ha kiérünk a harctérre, és be leszünk osztva a századhoz, írjak neki, és majd ő magához vesz géppuskásnak. Rövid pihenő után tovább meneteltünk. Nemsokára beértünk Kirlibabára. Előbb Lajosfalván [Radnalajosfalva – románul: Cîrlibaba Nouă, volt Beszterce–Naszód vármegye] és az elválasztó Beszterce hídján átmenve mindjárt Kirlibabán voltunk.

Már előzőleg leírtam, hogy milyen Kirlibaba, így hát nem akarom még egyszer az időt tölteni vele. Kirlibabán áthaladva egy másik völgybe kanyarodtunk be, de két kilométer menetelés után a vezetőnk felismerte, hogy nem jó úton járunk, s így visszafordultunk. Tudniillik Kirlibaba egy nagy völgykatlanba[n] fekszik, ahova négyfelől lehet jönni. Az első a magyar országút, ahonnan jöttünk, a másik a Visó völgye, ahol visszafordultunk, a harmadik a román határ felé Dornavatrára vezet, és a negyedik észak felé Izvornak, amerre nekünk is kellett menni. Tehát megkerestük a rendes utat, és folytattuk utunkat. Kirlibabától pár száz méternyire egy patak hídjánál találkoztunk két sebesültvivővel, akik egy hordágyon hozták az előző pótlással Óradnáról [Rodna, volt Beszterce–Naszód vármegye] kijött Fenyvesi zászlóst súlyosan sebesülve. A zászlós mellette elhaladva megismerte a mi zászlósunkat, a Vékest, és föltámaszkodva a hordágyon valamit mondott neki, de nem lehetett megérteni. Később hallottuk, hogy Kirlibabára érve meghalt. Minket nagyon megrendített ez a látvány, de azért tovább mentünk. Alig értünk pár száz lépéssel arrébb, egyszerre csak egy ágyúgolyó süvölt el a fejünk fölött. Olyan helyre értünk, ahova a muszka belátott egy Tatárka nevű magas hegyről. A zászlósunk futólépést vezényelt, és mi vagy kétszáz lépést szaladtunk, ahol már nem érhetett veszély. Igaz, hogy addig egy pár srapnelt közénk engedett [az ellenség], és egypár könnyebb sebesülés történt, de nagyobb baj nem lett. Alkonyodott, amikor kifáradva elértünk az ezredparancsnoksághoz. Megálltunk az ezrediroda előtt, ahol az ezredparancsnok, Polyákovics alezredes éppen valamelyik századnak telefonált. Csak kitartás. Innen nem szabad egy lépést sem hátrálni. Ez itt Magyarország határa, és ha ezt is feladjuk, akkor a muszka betör Magyarországra. Csak kitartás, már itt a pótlás, egy fél óra múlva fönn vannak.

Megtudtuk, hogy az oroszok már kétszer betörték a rajvonalunkba, és már a rajvonal háta mögött jártak. Itt szétosztottak századonként. Marksztól erővel akarta, hogy menjek övele a 12. századhoz, de én csak a temerini kollegákkal tartottam. A 9. századhoz lettünk beosztva, én, Petro Pista, Kovács Gáspár, Erős Jancsi, Nacs Sándor, Klonka Sándor és még többen. A szétosztás után ment minden csoport a saját századához.

A zászlóalj-paancsnoksághoz érve megadták az útírányt, és itt már szakaszonként is szétosztottak bennünket. Én és a kis Erős az első szakaszba kerülünk, föl egészen a Kapul-hegy oldalán lévő úgynevezett „Sziklához”. Egész az ezred balszárnyára. Mellettünk balról a 19-es honvédek voltak. A hely, ahova vezettek bennünket, egy erdő közötti kis tisztás volt. Egy magasan kiugró szikla mellett tíz méter hosszúságon vállig érő árok volt ásva, előtte drótakadállyal. Olyan sötét volt, hogy nem lehetett még öt lépésre sem látni. Beugorva az árokba leraktuk a fölszerelést.

De az eső csak úgy szakadt. Az éjszaka pedig hűvös volt. Engem kiállítottak a dróthoz figyelőnek, azt sem tudtam, hogy merre van az ellenség. Két óra hosszát álltam őrségen, amikor fölváltottak. Visszamentem az úgynevezett állásba, ahol megismertem az új följobbvalómat, igaz, hogy [a] sötétbe[n] nem láttam az arcát, csak a hangját hallottam, ami igen goromba volt. Jakab János tizedes úr névre hallgatott. Feküdt egy sátorlap alatt, ami ki volt feszítve föléje az eső ellen.

És hogy ne fázzon, ráültetett egypár újoncot a lábára, persze, bizonyos idő múlva azok elnyomták a lábát, erre ő fölugrott, és megpofozta őket. Mi is lehúzódtunk, ki hova tudott, és a hátizsákra ülve szundikáltunk, míg nem került reánk a sor az őrváltásra. Végre megvirradt. Ekkor jobban körülnézhettem. Egy magas hegynek az oldalán voltunk, körülbelül a felén, 700 méter magasságban, az oroszok pedig a szemközti hegyen. Légvonalban 3 kilométer távolságra tölünk. Nappal megismerkedtem a régebben kint levő katonákkal, két raj volt itt a „sziklánál”, körülbelül 20–22 ember: Gutvein őrmester, Jakab tizedes, Pállik Mihály tizedes, Oláh Ferenc őrzető és a többi honvéd: Koringer János, Koringer Péter Szépligetéről – testvérek –, Vrska Pál nazarénus, Kekezovics Imre Szabadkáról, Bata Pál Kanizsáról, Kiss Ferenc, Horváth F. István Zsablyáról, a többiek nevére nem emlékszek. Másnap azután elkezdtek egy rendes főrőhely építését. Kaptunk még egy őrzetőt a másik rajtól, Lévai Istvánt Zentáról. A főrőhely hamarosan el is készült.

Félig a hegy oldalába vajt mélyedés elejét fenyőörönkökkel csináltuk be, a tejére szintén vastagabb fenyőörönköket tettünk, arra kátránypapírt, és egy méter vastagon földet. Belül a falakat is kibéleltük vékonyabb fenyőszálakkal, hogy a föld ne omoljon be. A padló szintén fenyőkből lett, könnyen csináltuk, mert alig két lépésre volt az erdő széle. A fedezék két részből állott, egy kisebb és egy nagyobb részből. A kisebbik volt az őrmester lakhelye, a nagyobbik pedig

a mienk. A tizedeseknek és őrzetőknek külön fekvőhelyet csináltunk fenyőkből, nekünk pedig olyan hosszút, hogy mindannyian elférhettünk rajta. Szalma helyett friss fenyőgallyat tettünk a fekhelyekre. Amikor készen volt, akkor a lóállást csináltuk meg rendes lórésekkel, úgyhogy mindig volt dolgunk.

De Jakab tizedes rettenetes goromba volt, mindjárt pofozta a legkisebb hibáért is az embert. Engem is meg akart ütni, de én azt mondtam neki, hogy úgy üssön meg, hogy ha kimegyünk járőrbe, akkor ő is ott lesz. Erre nem bántott.

Nemsokára azután a Pállik tizedes átvett az ő rajába, ott azután jó volt, mert ő olyan volt, mint egy falat kenyér.

A szolgálat nem volt nehéz, csakhogy minden éjjel háromszor le kellett menni a hegyről, az ételmet felhozni. Amikor beesteledett, a vacsorát, éjfél felé az ebédet, kenyeret és dohányt, hajnalban a reggelit, és a kondérokot levinni. Bizony nagyon fárasztó volt a 700 métert le és föl megtenni minden éjjel, néha kétszer is.

A vacsoráért hárman mentünk, az ebédért, kenyérért, dohányért hatan, és a reggeliért szintén hárman. De aki felhozta az ételt, annak az üres kondért le is kellett vinni. A hegy lábánál levő köves útnál volt egy magányos házban a századparancsnokság. Idáig a konyhát lovak hátán szállították el lezárható kis kondérokban. Itt szétosztották szakaszonként és rajonként, attól függött, hogy hány ember volt egy helyen, és innen vitte el minden csoport a magáét. Megtörtént egyszer, hogy én és Koringer János hoztuk föl a vacsorát egy kondérban egy hosszú rúdon. Én mentem elől a meredek hegyoldalon fölfelé, Koringer János pedig utánam. Egyszerre csak a hátul jövő Koringer elcsúszott a sáros hegyoldalon, és elejtettük a teli kondért, az pedig nagy csörömpöléssel megindult lefelé. Egészen a hegy lábáig szaladtunk utána. Ott végre megállt. Megnéztük, hogy nem történt-e valami baja, de hála Istennek, nem. Jól le volt zárva. No most újból neki a hegyoldalnak, és bizony nagyon kifáradva érkezünk a sziklához.

Egy alkalommal pedig Koringer János és Kekezovics Imre lett leküldve a kulacsokkal, hogy majd mindenki kap fél liter bort. Csakhogy valami tévedés lehetett, mert bor helyett minden kulacsot rummal töltöttek meg. Ők pedig az úton leültek, és jól beittak belőle. Éjfél felé Gutvein őrmester engem és a Kiss Ferencet küldött elébük, hogy nézzük meg, hol vannak. Már régen vissza kellett volna nekik jönni. Mi el is indultunk, és megtaláltuk [őket], a fele úton levő kis erdőben ültek, és szörnyen lármáztak. Be voltak rúgva. Mi átvettük tőlük a kulacsokat, és őket is vezetve nekiindultunk a meredek útnak. Dupla terhet kellett vinni, a rumot és őket is. Nagy nehezen végre fönn voltunk, és ott jelentkeztünk az őrmesternél. Az őrmester a rumot nem osztotta ki, hanem bevitte a saját fedezékébe, és ott eltette, mert már telefonértesítést kapott, hogy a többi szakaszoknál mindenki be van rúgva.

A mi két rajunkat és a tartalékszakaszunkat a zászlóalj-parancsnokságtól behívták az első vonalba, és ott szétesztva a szakaszokhoz átvették a szolgálatot. A mi két rajunknál hárman teljesítettünk az éjjel szolgálatot, a többi lement a második szakaszhoz. Koringer János is. Amikor már egy kicsit kezdett kijózanodni, az őrmester megpirongatta kissé, ő annyira a lelkére vette a feddést, hogy kirohant a lóállásba, mi pedig, én és az öccse, a Péter utána, és abban a pillanatban értünk oda, amikor a fegyverével agyon akarta magát lőni. Nagy rábeszélésünkbe került, amíg valamennyire meg tudtuk nyugtatni, hogy nem lesz semmi baj belőle. Egy hét után mi mentünk tartalékba a zászlóaljhoz az egész szakasszal. A zászlóalj-parancsnokság a rajvonaltól hátrább volt ötszáz méterrel a kövesút mellett. A hegy itt egy kis beugrásban mélyült úgy, hogy a kövesút felől volt csak nyitva.

Itt, ebben a mélyedésben volt a zászlóalj-parancsnokság, a hegyoldalban pedig a tartalékszakasz férőhelyei. Nappal aludtunk, de éjjel azután volt munka. Egyik része a szakasznak adta az útelzáró tábori őröt, a többi pedig járt föl a rajvonalba az összelövődözött állást kijavítani, vagy pedig innen a szögesdróttekerceket fölvenni. Bizony nagyon nehéz munka volt. Legrosszabb volt a zászlóalj-parancsnokság feletti 1400 m magas Rebencsuk-hegycsúcsra felvenni, ahol a 7. század volt rajvonalba. Leginkább a sötétség beálltával indultunk, és rendszerint hajnalban jöttünk vissza. Egyik napon, amikor az eső esett, kérdezték, hogy ki akar a szakácsokhoz elmenni fát vágni és vizet hordani, segíteni. Én és a Klonka Sándor jelentkezünk, és el is mentünk a szakácsokhoz, akik akkor hozták az ebédet. Mert ide is este hozták a reggelit, éjfélkor az ebédet, és hajnalban a vacsorát. Csakhogy ide már rendes kerekeken guruló tábori konyha hozta, lovak által vontatva (gulyáságyú). A konyha ide a zászlóalj-parancsnoksághoz egy kilométerre volt, a folyó partján. A mi századunk szakácsa Bilitzky Mihály zentai és Nenádovits István palánkai idősebb emberek voltak. Odaérve én mint famunkás lettem a favágó, és a Klonka lett a vízhordó. Ment is minden a maga rendjén. Főtt a reggeli rumos tea. Bilitzky bátyánk sűrűn kínált meg bennünket a rummal, ami ott állt két nagy vödörben. Mindig a nagy merőkanállal merített, és abból itatott, és mire a tea elkészült, mi is elkészültünk. Végre a konyha elindult a zászlóalj felé. De előzőleg még a kulacsainkat is megtöltötték teával.

Csakhogy már nekünk keskeny volt a kövesút, ahogy mentünk a konyha után. Amikor odaértünk a tartalékszakaszhoz, mi már bizonytalan lábon álltunk. A földözékhez 50 falépcsőn kellett felmenni, én és a Sanyi fölmentünk a csajkánkért, és lehozva beálltunk a sorba teáért, amit megkapva vittünk a lépcsőn fölfelé. A Sanyi ment elől, én utána, egyszerre csak kicsúszott a lába alóla, és engem is elütve gurultunk lefelé. A csajkákat messze eldobtuk magunktól, később tudtuk meg, hogy úgy vezettek föl bennünket. Reggel nagyon későn ébredtünk fel, zúgott a fejünk, mint a vízimalom. Akkor megfogadtam, hogy nem iszom rumot többet, be is tartottam 2 évig.

Tíz napig voltunk tartalékba[n], azután újból visszamentünk a sziklához. És tovább folyt a már megszokott élet. November 23-án kiválogattak bennünket, és este átmentünk 15-en a harmadik szakaszhoz, azzal a parancssal, hogy a harmadik szakasszal együtt hajnalban indulunk egy orosz tábori őrsöt elfogni.

A harmadik szakaszhoz érve, amely a szemközti hegyen volt, már esteledett. Itt még szolgálatot teljesítettünk. Éppen amikor ki voltam állítva őrszemnek, jött arra a századírnokunk, Radovánov, egy nazarénus, és amikor megismert, akkor mondotta, hogy az előző nap az oroszok agyonlőtték Varga János őrmestert, a második géppuskás századnál. Igen megrendített a hír. Én jó embernek ismertem.

Hajnali négy órakor elindultunk a támadásra. Összesen 45-en mentünk, Nippold hadapród és Zimmermann Jakab szakaszvezető parancsnoksága alatt. Ennekem adtak egy drótvágó ollót. Annak a hegynek a lábánál indultunk el, amelyiken a „Szikla” volt.

Az útzárlatnál, ahol a rajvonal elzárta a völgyet, beszéltem Ökrész Mihály őrvezetővel, aki földim volt, és éppen ott volt őrségen. Mondtam neki, hogy most megyünk támadásra, és ha valami bajom történik, írja meg haza a szüleimnek. Megígérte, de közben bátorított, hogy nem történik semmi bajom. Kezet fogva elváltunk. A csapatunk a sötétben a völgy egyik szélén húzódott az orosz állások felé. Körülbelül félórai figyelmes menetelés után egy elhagyatott pásztorkunyhóhoz értünk, ezt lövésre kész fegyverrel átkutattuk, de nem találtunk senkit benne. Most egy kis tisztás következett, és utána egy erdő, ahol láttuk, hogy ég a tábortűz. A kis tisztáson már hason csúszva kúsztunk. Ennekem az utamba került a fűben vezető telefondrót, ami bizonyára a tábori őrstől a tűzérőséghez vezetett. Én gyorsan a drótvágó ollóval elvágtam, és tovább kúszva elértem az erdő szélét. Amikor mindannyian megérkeztünk, kicsit figyelve megállapítottuk, hogy a tábori őrs helyén nincs senki.

Megszöktek a muszkák. Behatolva az erdőbe biztosító őrszemeket állítottunk ki, és átkutattuk az ott levő födözékeket. Találtunk kenyeret, konzervokat, amiket a muszkák nagy sietségükben otthagytak. A tábori tüzek is még nagy parázssal mutatták, hogy nem régen hagyták ott őket. A két parancsnok addig tanakodott, hogy mit csináljanak, amíg már erősen kezdett virradni. Egyszerre csak meghallották, hogy a völgy túlsó szélén lévő erdőből a muszka őrszem köhög. Azt hitték, hogy ott is tábori őrs van, és kiadták a parancsot, hogy az erdőben felfejlődve rajvonalba megtámadjuk az orosz tábori őrsöt. A völgy itt körülbelül 600 méter széles volt, a közepén az Aranyosbeszterce folyócskával, ami körülbelül tíz méter széles, és derékig érő, sebes folyó. Az erdőből kiérve a rajvonalunk futólépésben indult, de amint kiértünk, a szemközti erdőből is, a hátunk mögül is és balról, a völgyhosszából is golyózápór fogadott. A folyóhoz érve beugráltunk, és átlábolva rajta rohantunk a kövesút és az erdő felé. A

golyók, mint a darazsak, röpködtek körülöttünk. Még az erdőből elinduláskor megsebesült a hadapródunk. A szakaszvezető pedig nem is vágott neki a völgynek. Nyakig vizesen értünk az erdő alatt elhúzódó kövesúthoz, onnan pedig be az erdőbe, ahol hasra vágódva előrekúsztunk. Az erdősézlétől mintegy harminc méternyire megpillantottuk, nem az orosz tábori őrsöt, hanem a rajvonalat! Az erdő a hegy oldalán húzódott fölfelé, és így a rajvonal is magasabban feküdt nálunk. Én a balszárnya kerültem, úgyhogy tőlem balra már csak a Stimac András feküdt. Előttünk mintegy húsz lépésre látom, amint az oroszok összevissza szaladgálnak. Lassan megindul részünkről a tüzelés, de alig pár lövés hangzik el, amikor a jobbszárnyon teljesen megszűnik. Kis idő múlva hátranézek, és az erdőn keresztül látom, hogy a mieink a kövesúton szaladnak visszafelé, és hogy már csak egypáran fekszünk az orosz állások előtt. Szóltam a Stimacnak, hogy mi is menjünk vissza, erre már ő szalad is le az útra, a jobb oldali szomszédomat is megrázom, hogy jöjjön, és akkor látom, hogy szegény Murinyi, egy szablyai fiú, már halott. Erre én is leszaladtam a kövesútra, és ahogy tudtam, csak visszafelé. A kenyérszakomból szaladás közben kiesett a három tartalékkonzerv és a kétszersült, de nem volt időm összeszedni, mert az orosz három oldalról, mint a záporosó, úgy zúdította ránk a golyókat. Közben a völgyhosszából még a tüzérségük is beleavatkozott srápnelt löve közénk. Háromszáz méternyi szaladás után a kövesút egy hegy mögé kanyarodott be, ahol összegyülekeztünk. Ide már nem tudtak belőni. Itt a sebesülteket bekötöttük, megállapítva, hogy négyen hiányoznak. Egyről tudtuk, Szakács Kornélról, hogy megadta magát az oroszoknak, a többi három bizonyosan meghalt. Sebesültünk is volt nyolc, igaz, hogy könnyebb sebesüléssel. Én még most is csodálkozok rajta, hogy nem pusztultunk ott mindannyian. Úgy röpködtek a golyók körülöttünk, mint a jégeső, vágva mellettünk azt az őszi sarat. Bizonyos idő múlva, amikor a lövöldözés kicsit szünetelt, elindultunk a mi állásunk felé.

Éppen ideje volt már, mert a vizes ruha már megfagyott rajtunk, és reszketünk, mint a kocsonya. Belül érve a drótakadályon már várt az Ökrész őrzető, és örült, hogy nem történt semmi bajom. Innen mindenki a saját szakaszához ment, ahol egy kicsit megszáritkozva, de nem teljesen, újból fölvevük a szolgálatot. Másnap az orosz elkezdte ágyúzni a századparancsnokságot, lent a hegy lábánál. Mindjárt tudtuk, hogy a Szakács Kornél árulta el, mert az által levő hegyen láttuk távcsővel, hogy egy csoport orosz között egy magyar katonaruhás alak áll, és mutogat mifelénk. Az orosz tüzérség ezután pontosan lőtt is minden fontos pontot.

A századparancsnokság épületéből az ágyúzás megkezdésekor mindenki elmenekült, csak Raffai Sándor, a cigány tisztí ételhordó nem akart eljönni, azt mondta, hogy ő nem fél. De amikor az első gránát becsapott a házba, akkor már menekült volna, de nem bírta, mert a második gránátból már ő is kapott haslő-

vést. Ezzel a haslövessel még kétszer körülszaladta a házat, azután összeesett és meghalt. Mi főntről a sziklától egész tisztán láttunk mindent. Mihozzánk nem lőtt föl, mert a Szakács Kornél nem járt soha ott, és így nem tudta, hogy miképp állunk. Csak pár napra reá, amikor a tábori őrsön voltam szolgálatban, és egy orosz járőr egész odáig húzódott föl, és mi harcba bocsátkoztunk vele, erre a járőr visszavonult. De délután kaptunk is olyan ágyútüzet a tábori őrsön, hogy azt se tudtuk, hova bújjunk előle. December hónapban híre járt, Ferenc József király meghalt, és Károly lesz a király. Nemsokára fel is esküdtünk reá, aznap kaptunk jó ebédet, még tészta is volt, és fél liter bor. Karácsony előtt a második zászlóalj váltott fel minket, mi pedig átmentünk az 1400-as magaslatra, a Rebencsukra. Itt a századunk elég nagy helyet foglalt el, egy szakasz mindig tartalékban volt a rajvonal mögötti hegyoldalban. A hó már vastagon állt a hegyeken, a rajvonal az erdőben húzódott végig, nagy fenyőfák alatt.

A drótakadály előtt pedig alacsony fenyőfák, tele hóval, mint valami jégcsapok, úgy álltak egymás mellett. A 3. számú tábori őrsünk a rajvonaltól lejjebb a hegy oldalán körülbelül kétszáz lépésnyire volt.

Ide szoktam én szolgálatban kijárni, mert ez esett a szakaszunk körzetébe.

1917. január 6-án, éjjel 12 órakor mentünk a tábori őrséget felváltani, egy tizedes, egy őrzetető és 8 honvéd. A tábori őrs egy apró fenyőfaktól körülvevett és drótakadállyal körülhúzott térségen volt a hegyoldalon. Homokzsákokkal eltorlaszolt két löhely volt a két őrszem részére, az egyik jobb, a másik bal oldalon, és közte a drótakadályon egy kis rés volt hagyva a járőr számára. Magának a tábori őrsnek a földben volt csinálva férőhely, ami olyan jól el volt rejtve, hogy csak akkor vette észre az ember, amikor már előtte állt. Énreám hajnali 5 órakor került a sor a figyelésre, vagyis őrszemre. Öt óra előtt Kovács Gáspár kilépett a dróton, hogy a balszárnyon levő negyedik század tábori őrsével megcsinálja az összeköttetést. Tulajdonképpen kettőnek kellett volna mennie az összekötő járőrbe, de valami hanyagság miatt csak egyedül ment. Még mielőtt indult, oda-szólt hozzám: „Kozma, mikorra visszajövök, főzd meg az én kávémat is.” Mert a kávé mindig száraz konzerv kávékockákban kaptuk ki, és mi főztük meg. Hat órakor, amikor engem éppen felváltottak a drót elől, két lövést hallottunk, és utána a Kovács jagatását.

Én és a Kiss Ferenc azonnal ki akartunk szaladni segíteni, de alig értünk a drótakadályon levő nyílásig, amikor erős sortüzet kaptunk. Mi abban a pillanatban a hóba dobtuk magunkat, és fedezéket kerestünk.

A drótakadályon kitekintve látom, hogy egy hóköpanyeges orosz kúszik a még mindig jajgató Kovács helye felé. Mi sem láttuk a Kovácsot, de ő sem láthatta, mert sűrű fenyőcserje takarta el mielőltünk és ő előle is, csak a hangját hallottuk. Én, amikor megláttam az oroszot, abban a pillanatban reálöttem, de ugyanakkor ő is lőtt. A golyója közvetlen mellettem süvöltött el, de ő eltűnt.

Csak később, amikor egy járőrünk kiment, azon a helyen véres volt a hó, és egy orosz sapkát találtak.

És most megkezdődött a lövöldözés mind a két részről. Nekünk nagyon kellett vigyázni, nehogy véletlenül a Kovácsot is meglőjük, vagy pedig kézigránáttal megsebesítsük. Jó húsz percig tartott a harc, amikor az oroszok egy „huri-huri” kiáltással, amiből megállapítottuk, hogy körülbelül 60-an lehettek, visszavonultak. Abban a pillanatban én kirohantam a drótakadályon a hang irányában, lövésre kész fegyverrel, utánam pedig Harangozó József, Tápióbicskéről származó sebesültvivő, hogy elsősegélyben részesítse.

Meg is találtuk hamar a Kovácsot, egy csoport fenyőfa tövében feküdt, de már nagyon legyöngülve a sok vérvesztéségtől. A sebesültvivő azonnal felvágta a nadrágszárát a bal lábon, ahonnan nagy csomó aludt vér fordult ki a hóra. Megállapította, hogy a fő ütőeret lőtték el. Azonnal bekötözte a sebet, és a velünk hozott hordágyra tettük. Én még egyszer jól körülnéztem, hogy az ellenség nem lephet-e meg, és lassan megindultunk a hordággal a tábori őrs felé. A tábori őrsön már mindenki várt bennünket. Odaérve letettük a hordágyat, de szomorúan állapítottuk meg, hogy szegény Kovács már nagyon rosszul van. Mindenki szólt hozzá pár vigasztaló szót, hiszen mindannyian szerettük, de ő már nekem, aki közvetlen mellette álltam, és ott egyedüli földije voltam, annyit mondott elhaló hangon: „Kozma, írd meg a szüleimnek. Tisztelem az édesanyámat.” Még egy pár sóhajtás, és egy hős honvéddal kevesebb lett. Mi mindannyian megrendülve álltunk a hősi halált halt mellett. Mardosott a lelkiismeret bennünket, hogy lám, egy kis hanyagság, és egy bátor honvéddal ismét kevesebb. De talán az igazi bűnös, akinek tulajdonképpen hanyagsága miatt történt, és aki szintén ott állt közöttünk, érezhette a legnagyobb lelki marást. Szomorú szívvel búcsúztunk a derék bajtárstól, amikor a sebesültvivő és egy honvéd felvette a hordágyat, és elindultak vele felfelé a rajvonalba. Másnap, amikor felváltottak a tábori őrsön bennünket, hallottam, hogy szegény Kovácsot levitték az ezredparancsnoksnágnál levő katonai temetőbe, a völgybe, és ott temették el. Nyugodjon békében. Azután valahányszor azon a tábori őrsön voltam szolgálatban, és éjjel az unalmas figyelőhelyen állottam, mindig a Kovács halála játszódott le előttem, és ha akkor muszkát látok, az a halál fia.

Ha csak tehettem azután, a szabadidőmben többször lementem az 1400 méteres hegytetőről a völgyben levő katonatemetőbe, a bajtársak sírjához, Varga őrmester, Kovács Gáspár, Radoszavlyevics, Gróf Antal, és még a többi, hiszen pár százan nyugodtak már a bajtársak közül ott. Ezután ránk köszöntött a kemény tél. Még az volt a szerencsénk, hogy erdőben vonult végig a rajvonalkunk, és tűzifa volt bőven. A rajvonalk kiépítéséhez is fenyőfát használtunk. A lőrések felett pedig négszegletes homokzsákok voltak, kitömve földdel, hogyha a honvéd a lőrésnél áll, ne kapjon fejlődést.

Maga a rajvonal elég jól ki volt építve, a szélessége olyan volt, hogy két ember egymás mellett kényelmesen elfért. Tíz méter egyenes rész után, amelyikben körülbelül tíz kilövőrés volt, jött egy úgynevezett haranggát. Ez egy félkör alakú kanyarulat volt a két egyenes rész elválásztására.

Ugyanolyan mély és széles árok vette körül, mint a kilövőrést. A haranggát vékony vesszővel be volt fonyva a földbeomlás ellen. Az egész rajvonal mélysége két-két és fél méter mély volt, a szükség szerint. Az egyenes részben voltak rohamlépcsők csinálva, hogy a magas lőréseket kényelmesen el lehessen érni, voltak a fegyvereknek állványok, hogy az eső ne ártson nekik, és a kézi-gránátoknak a rajvonal oldalában mélyedések, sátorlapfüggönnyel, szintén az eső ellen. Azután bizonyos távolságokon futóárkok vezettek hátra a legénységi fedezékekhez, és onnan tovább a tartalékszakaszokhoz. A legénységi és tiszt fedezékek rendszerint tíz-húsz méter távolságra hátrább voltak a rajvonaltól a terep szerint.

Egy-egy legénységi fedezékben nem volt több ember 10–15-nél. A tiszt rendszerint csak a tisztiszolgájukkal laktak együtt. Minden fedezékben voltak fekvőhelyek (priccsek) friss fenyőággal letakarva, és egy rajkályha tüzelésre. A rajkályha összecsucskható volt egész laposra, a csövet pedig egymásba lehetett tolni. De jó is volt a jó meleg a kinti őrszolgálat után. Különösen éjjel.

Akkor pedig, amikor a szerb és román nemzetiségűek megbízhatatlanok lettek a sok átszökés miatt, és csak munkára használták [őket], akkor bizony nekünk magyaroknak, németeknek, horvátoknak és bunyevácoknak nehéz lett a szolgálatunk, mert félórai őrszolgálat kint a hidegben, hóviharban, és félórai pihenő, alvás a fedezékben. Éjjel alvásról szó sem lehetett, mert az ember bejött átfagyva, és míg a rajkályhánál egy kicsit megmelegedett, már jött is a fölvezető, örvezető vagy tizedes, és újból kellett kimenni őrszemnek, vagy pedig járőrbe a két rajvonal közé. Reggeli hét órakor azután már az erős szolgálat valamennyire szűnt, mert a dupla őrszemek is megszűntek, és a szolgálati idő egy óra lett.

Aki ekkor nem volt szolgálatban, az lefekhetett aludni, tizenegy óráig, akkor ébresztő, és egy kis mosakodás, tisztálkodás. Vizet, jobban mondva havat a csajkánkban olvasztottunk és melegítettünk, azután volt kis teknőnk, és mosakodtunk, esetleg kapcát cseréltünk vagy mostunk. Délután pedig az erdőbe mentünk tűzifát hozni, vagy mást dolgoztunk. A megbízhatatlanok pedig egész éjjel dolgoztak a rajvonalon.

S ez így ment egészen márciusig, amikor is pótlást kaptunk Szabadkáról, és többen lettünk. Január 10-e körül engem és a Klonka Sándort kiválasztottak rohamtanfolyamra. Minden nap le kellett menni a hegyről az ezredparancsnoksághoz, ahol egy zászlós tanított bennünket a kézigránát kezelésére és dobálására. Este pedig újból följöttünk a századhoz. Egyik reggel, amikor éppen indultunk lefelé, az orosz erősen elkezdte a mi századunk körletét ágyúzni, mi azonnal

elbújva csak hallgattunk, de az ágyútűz egyre erősebb lett, úgyhogy egész pergőtűz lett belőle. Srapnelok, gránátok robbantak fölöttünk és körülöttünk, egy gránát mellettünk becsapott az egyik géppuskaállásba, a géppuskát szétütötte, és három ember megsebesült, de csak könnyebben. Az egyik őrszemünk, Stimac András, aki az egyik lőrésnél állt nem messzire tőlem, még rágyújtott egy cigarettára, abban a pillanatban egy gránát keresztülszakította a földet, a lőrés faburkolatát, és benne robbant fel, a szerencsétlent ezer darabra tépve. Két óra hosszat tartott ez a pokoltánc, végre kicsit alábbhagyott. Mi aznap nem mentünk a rohamtanfolyamra. Másnap lent a rohamtanfolyamon éles kézigránát-dobálást gyakoroltunk. Az ezredparancsnoksággal szemben levő hegy oldalában volt egy darab rajvonal építve, előtte drótakadály, és az előtt pedig mesterséges gránát-tölcsérek. Mi a gránát-tölcsérekbe bújunk, szám szerint vagy harmincan, közöttünk a zászlós is.

Univerzál gránát, amit dobálni akartunk, mindegyikünk kezében volt egy darab. Ez a gránát 10 centiméter hosszú, sárga rézgránát, amit kézből is lehet dobni, de lehet puskából is kilőni. Robbanóereje igen nagy, az oldalán volt egy vaskampó, ami a puskából való kilövésnél kellett. Egyenként kezdték a dobálást a gránát-tölcsérekből a rajvonalba. Volt, aki beledobta, némelyik meg a rajvonal elé esett, ekkor mindannyian lehúzódtunk, nehogy kárt tegyen bennünk. Amikor reám került a sor a dobásban, én is kihúztam a gyújtózsínort, és a rajvonal meg közöttünk elhúzódo két méter magasságban levő tábori telefondrótokon keresztül akartam dobni, de a gránát oldalán levő kampó beleakadt a telefondrótba, és ott sistergett majdnem a fejünk felett. Mi meg voltunk rémülve, no ha most nem csap agyon bennünket, akkor sohasem. Végre óriási durranással elrobbant, de szerencsére a hátunk mögé szórta a szilánkjait. Amikor a meglepetéstől magunkhoz tértünk, a zászlós azt kérdezte, hogy ki dobta ezt a gránátot. Én azonnal jelentkeztem. Nem szólt mást, csak hogy azonnal pakoljak össze, és menjek vissza a századhoz. Persze az én Sándor komám se akart maradni, és amikor őreá került a sor a dobásban, ő meg bal kézzel dobott. Őtet is elzavarta. Még láttuk, hogy jöttek az ezredtelefonisták, és az elszakított három vagy négy tábori vezetőket kezdték csinálni. Mi pedig ketten ballagtunk fölfelé, nevetve azon, hogy hamar kitanultuk a rohamtanfolyamot. Így nem lett belőlünk rohamista.

A hideg még mindig nagyon erős volt. A századparancsnokunkat, Baranyai Ferenc főhadnagyot felváltotta Kovács János hadnagy, csöndes, jó, de szigorú ember volt. Egyszer a rajvonalba tartottunk lögyakorlatot a lőrésen kifelé, a két drótakadály közé. A mi drótakadályunk előtt voltak csonka fenyőtörzsek, amiket a gránát kettétört, és az álló fenyőtörzseken vastagon állt a hó. Azt a havat kellett keresztüllőni. Minden honvéd öt lövést adott le rá. Én az első lövésre a hó szélét söpörtem le, a második lövésem keresztüllukasztotta a havat, mire az összeesett. A századparancsnok, aki a szomszéd lőrésen figyelte, odajött hozzám,

megkérdezte, hogy mi a nevem, és hogy mi a nemzetiségem. Én megmondtam neki, mire ő kivette a cigarettatárcáját, és átnyújtott 10 db Hölgý cigarettát. Az egész századból én egyedül kaptam. A harcér aránylag csendes volt. Néha történt tüzéségi párbaj. Néhol kisebb katonai vállalkozás vagy járőrharc, de a mi munkánk csak a rajvonal minél jobbani kiépítése, az őrszolgálat fönntartása és a fabeszerzés volt.

(Folytatjuk)

Galicia – Bukovina

(Forrás: Az Osztrák–Magyar Monarchia története írásban és képen)

*A Kőasszony nevű szikla a Jakobeny és Kirlibaba közötti úton
(Forrás: Az Osztrák–Magyar Monarchia története írásban és képen)*